

پیشگامان تألیف کتابهای درسی آموزش فارسی در عصر مشروطه

محمود طاهر احمدی

آن بریشان سبک خیزد و چون در حد کهولت رسند و در آن محفوظ تأملی کنند، صحیفه دل را بر فواید بینند و ناگاه بر ذخایر نفیس و گنجهای شایگانی مظفر شوند و مثال این همچنان است که مردی در حال بلوغ بر سر گنجی افتد که پدر برای او نهاده باشد، فرحی بدو راه یابد و در باقی عمر از کسب فارغ آید. (۱)

ابو حامد محمد غزالی نیز زیر عنوان "پیدا کردن پروردن و ادب کردن کودکان"، خاطرنشان کرده است

"که کودک امانتی است در دست مادر و پدر و آن دل پاک وی، چون گوهری است نفیس و نقش پذیر است چون موم و از همه نقشا خالی است، چون زمینی پاک است که هر تخم که در وی افکنی بروید؛ اگر تخم خیر افکنی به سعادت دین و دنیا برسد و مادر و پدر و استاد در آن ثواب شریک باشند و اگر بر خلاف این باشد، بدبخت شود و ایشان در هر چه بر وی رود شریک باشند."

آنگاه پس از بیان پاره ای از رفتارها که باعث می شوند، کودک با تمرین و الگو گیری از آنها به روشهای پسندیده خو گیرد و فرهمخته شود، تصریح می کند:

"چون چنین پروردند، هر گه که بالغ شود، اسرار این آداب با وی بگویند."

در پایان نیز پس از ذکر حکایتی از دوران کودکی سهل تستری، نتیجه گرفته است که:

"این حکایت برای آن کرده آمد تا معلوم گردد که هر کار که عظیم بود، تخم آن اندر کودکی افکنده باشند. (۲)"

بدین سان شیوه پسندیده در تعلیم و تربیت، همین بود که انبان محفوظات احداث متعلمان از دانشهای گوناگون و مفید پر شود و به لحاظ رفتاری نیز، مؤدب به آداب نیکو گردند تا در آینده از نعمت این گنج شایگانی برخوردار شوند. از این رو، هدفهای کلی آموزش مکتبخانه ای، توانایی در خواندن بود و نوشتن و حساب کردن به انضمام آموزش معالم دین و اصول اخلاق، برنامه مکتبخانه ها نیز همواره آموزش القبا بود و قرائت قرآن و آشنایی با اصول و

از جمله دیگر گونهای برآمده از جنبش مشروطه خواهی مردم ایران، یکی نیز تغییر نوع نگرش به کودکان و نوجوانان بود و چگونگی آموزش و پرورش آنان. این تحول تدریجی را - که دست کم در رفتار بسیاری از دست اندر کاران سازمان تعلیم و تربیت آشکار شده بود - می باید یکی از دیر بابت ترین نتایج فرهنگی مشروطیت به شمار آورد؛ چرا که بر اساس آن، آموزش و پرورش نوین به مثابه یکی از مهم ترین شاخصهای دوران گذار تلقی شد و همراه با تحولات اجتماعی پس از مشروطه شکل گرفت و در روزگار پهلوی به بار نشست. زمینه های پیدایش نظام نوین تعلیم و تربیت، البته با افتتاح دارالفنون در ۱۲۶۸ ق. و تأسیس وزارت علوم در ۱۲۷۲ ق. از پیش فراهم شده بود. گو اینکه پایه های نظری آن را نیز اندیشمندانی همچون میرزا ملکم خان ناظم الدوله، حاج عبدالرحیم طالبوف، حاج زین العابدین مراغه ای، میرزا یوسف خان مستشار الدوله و میرزا تقی کاشانی بنیاد نهاده بودند. با وجود این، سازمان تعلیم و تربیت در ایران از دیر باز برای بنیاد استوار شده بود که کودک، بزرگسالی است کوچک که توانایی های بالقوه و شگرفی در آموختن دارد. از این رو عالمان علم اخلاق، ضمن بیان بایدها و نیایدهای "تدبیر منزل" - که خود شاخه ای از "حکمت علمی" بود - وقتی به مبحث تعلیم و تربیت کودکان و نوجوانان می رسیدند، آموزه آنان در این باره حاکی از آن بود که اجزای شخصیت کودکان و نوجوانان که رفتار آنها را شکل می دهد، تفاوت چندانی با شخصیت و منش بزرگسالان ندارد و در حقیقت کودکی و نوجوانی فقط مرحله ای است برای رسیدن به بلوغ جسمی و تکلیف دینی و نه دورانی با ویژگیها و نیازهای خاص خود. بر این اساس، می باید با افشاندن "تخم خیر" در دل پاک کودکان و نوجوانان و انباشتن ذهن آنان از آنچه در آینده به کارشان می آمد، زمینه رستگاری آنها را فراهم کرد. این دعوی، در تمهید منسوب به بزرگمهر بر کتاب کلیده و دمنه آشکارا تأیید شده و نویسنده، ضمن برشمردن فایده های کتاب نوشته است:

"و دیگر آنکه پند و حکمت و لهو و هزل به هم پیوست تا حکما برای استفادت، آن را مطالعت کنند و نادانان، برای افسانه خوانند و أحداث متعلمان آنرا آموزان له به ظن علم و موعظت نگرند و حفظ

فروع دین و در روزگار قاجاران، خواندن کتابهایی مانند پندنامه شیخ عطار، موش و گربه عیبذاکانی، مثنوی نان و حلوائی شیخ بهایی، گلستان و بوستان سعدی و

به هر رو درگیر و دار استقرار مشروطیت و برقراری نظام نوین تعلیم و تربیت، کودکان و نوجوانان در مدارس جدید با در نظر گرفتن حیطه های مختلف یادگیری، طبقه بندی شدند. و فرایند آموزش به آمادگی و توانایی دانش آموزان گره خورد و برنامه ریزی شد. بدین منظور بنا بر اصل نوزدهم متمم قانون اساسی (۳)، دولت مشروطه موظف به نظارت بر نظام آموزشی شد و اداره امور آن به سازمانی متمرکز موسوم به وزارت علوم و اگذار گردید. در ۱۳۲۷ق. ۱۲۸۷ش.، یعنی سه سال پس از صدور فرمان مشروطیت نیز نخستین برنامه تعلیمات مدارس ابتدایی و سه ساله متوسطه - که آن را وزارت معارف تدوین کرده بود - به تصویب رسید و سال بعد نیز رسیدگی به امور تمام مدارس و تعلیمات مملکت به جانشین وزارت علوم، یعنی وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه سپرده شد و بودجه آن به ۱۱۹۱۵۴۰ قران (ریال) رسید. (۴)

در پی آن در ذی قعدة ۱۳۲۹ق. آبان ۱۲۹۰ش.، قانون اساسی فرهنگ در ۲۸ ماده به تصویب رسید. در این قانون افزون بر اینکه "تعلیمات ابتداییه برای عموم ایرانیان اجباری" گردید، همگان نیز "مکلف" شدند "اطفال خود را از سن ۷ به تحصیل معلومات ابتداییه وادار" کنند. (۵)

با اجباری شدن آموزش ابتدایی و افزایش تدریجی مدارس، لزوم تولید کتابهای درسی رخ نمود و کسانی را واداشت تا برای دستیابی به این مهم به تکاپو برخیزد. هر چند پیش از صدور فرمان مشروطه به منظور تولید کتابهای درسی در وزارت معارف، انجمنی به نام انجمن معارف تشکیل گردید و برای تأمین هزینه های آن به فرمان میرزا علی خان امین الدوله، صدراعظم دفتر اعانه ای در وزارت معارف برپا شد. انجمن معارف با مبالغی که مظفرالدین شاه، امین الدوله، وزیران و تعدادی از اعیان و بازرگانان به دفتر اعانه پرداخت کردند، به کار پرداخت و نخست به تأسیس و نگاهداری مدارس علمیه، شرف، افتتاحیه و مظفریه همت گماشت و در عین حال، متوجه تهیه کتابهای درسی شد. کار تألیف این کتابها، به عهده اعضای انجمن معارف گذاشته شد و در نتیجه کتابهایی مانند کتاب علی در اخلاق و اصول و فروع دین را حاج میرزا یحیی دولت آبادی تألیف کرد و دو کتاب تعلیم الاطفال در الفبا و قرائت فارسی را مفتاح الملک، کتاب تاریخ مختصر ایران را نیز محمد علی فروغی نوشت که سالیانی چند در مدارس سراسر کشور تدریس می شد. (۶)

کار تهیه و تدوین کتابهای درسی فارسی همچنان ادامه داشت تا آنکه پس از صدور فرمان مشروطیت با تلاش شماری از آموزگاران زبان فارسی، کتابهایی تألیف شد که دانش آموزان را با گزیده هایی از متنهای دلاویز ادب فارسی و حکایات و داستانهای نو آشنا می کرد. کتابهای فراندالادب تألیف عبدالعظیم خان قریب گرگانی از این دست کتابهاست.

عبدالعظیم خان قریب (۱۳۴۴-۱۲۵۷ش.)، ادیب و استاد دانشگاه تهران - که نزدیک به ۶۷ سال به تدریس زبان و ادب فارسی مشغول بود - نخستین کسی است که پس از مشروطه در ۱۳۳۱ق. ۱۲۹۷ش.، سلسله کتابهای فراندالادب را برای آموزش زبان و ادب فارسی در پایه های مختلف دبستان و دبیرستان تألیف کرد.

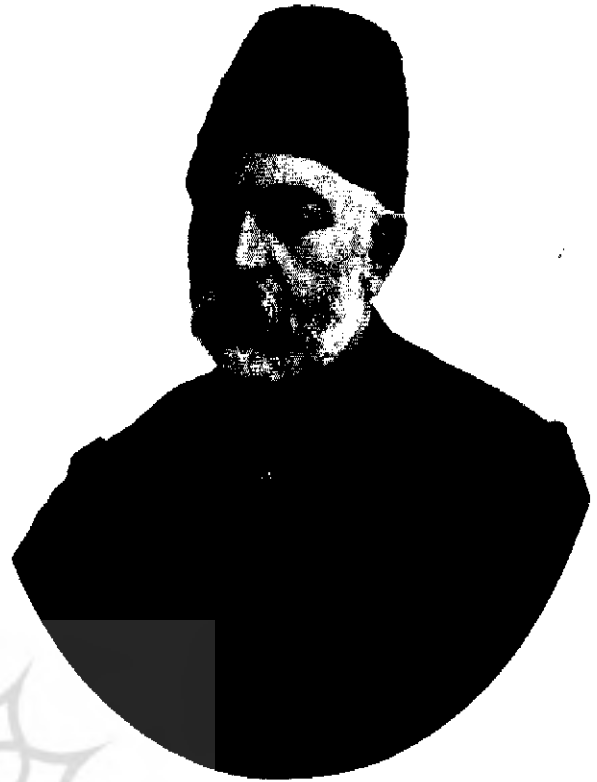

حاج عبدالرحیم طالبوف

قریب در پیشگفتار کتاب اول از دوره اول نوشت:

"این بنده چون دوره های کتاب فراندالادب را تألیف نموده، به طبع آن پرداختم، خوشبختانه در عموم مدارس پایتخت و سایر بلاد ایران موقع قبول یافت، امنای محترم مدارس در ترویج و انتشار آن سعی جمیل مبذل داشته... اکنون این دوره را - که سابقاً به دوره مقدماتی موسوم بود - به دوره اول موسوم ساختم و با جزئی جرح و تعدیل به طبع آن پرداختم و دوره های دیگر آن نیز عنقریب به طبع خواهد رسید و دبستانی را، بهترین کتاب درسی خواهد بود." کتابهای فراندالادب در برگیرنده حکایتهای اخلاقی و عرفانی مختلفی بود که همه آنها به لحاظ دشواری متن با یکدیگر تفاوتی نداشتند. برای نمونه، متنهای برگزیده در کتاب دوره نخست کلاسهای سوم و چهارم دبستان و متنهای مندرج در کتابهای دوره سوم و چهارم کلاسهای اول و دوم دبیرستان تفاوتی نداشت و همه مانند هم بودند. قریب با آگاهی از این نقص، تلاش کرد در چاپهای بعدی در گزینش متنها بازنگری کند و مطالب ساده تری برای کتابهای درسی دبستان بنویسد. در این باره وی در پیشگفتار کتاب دوره اول نوشت:

"چون دوره های مزبور از حیث سهولت و اشکال با یکدیگر متناسب نبود و تجدید نظر در آن و تألیف دوره های دیگر بقایب ضرور می نمود، لهذا بر خود واجب شمردم که در اصلاح نواقص

میرزا علی خان امین الدوله

ساده اخلاقی بود و قطعات منظوم بسیار آسان و همه در خور فهم دانش آموزان کلاسهای اول ابتدایی. (۹)

مهدی دبیر خاقان از دیگر مؤلفانی بود که در ۱۳۳۲ق. / ۱۲۹۷ش.، مجلد نخست کتاب اخلاق مصور را منتشر کرد. این کتاب، حاوی حکایتهای اندرزی برگرفته از متون ادبیات فارسی و منابع خارجی مانند قصه های ازوب و لافوتن بود. این کتاب در حدود سال ۱۳۳۴ق. / ۱۲۹۴ش.، بار دیگر به نام احسن الاخلاق مصور با تصویرهای بهتری به چاپ رسید. (۱۰)

میرزا علی اصغر خان فصیحی شیرازی، معلم ادبیات فارسی، دوره مقدماتی اخلاق احمدی را در ۱۳۳۳ق. / ۱۲۹۳ش. منتشر کرد. در پیشگفتار این کتاب به قلم میرزا علی اصغر خان آمده است:

بر دانشمندان خبیر و دانایان بصیر پوشیده نیست که اطفال را در بدو تعلیم کتابهایی باید به دست داد که حتی الامکان ساده و در خور فهم آنان باشد تا اینکه وقت عزیزشان کم تر تلف گشته، زودتر راه رفتنی را بیمایند. از این رو به تصریح خودش، کتاب را با "حکایات و قصص شیرین آمیخته به نظم و نثر در نهایت سادگی" آراست تا کودکان را پسند آید و تا ممکن بود از لغات مشکله - که باعث انزجار طبیعت اطفال است احتراز نمود. (۱۱)

احمد سعادت نیز از معلمانی بود که چندین کتاب درسی برای کودکان نوشت و منتشر کرد. در ۱۳۳۳ق. / ۱۲۹۳ش.، کتاب مقدمه اخلاق احمدی را - که شامل متنهای اندرزی در قالب داستانی و شعرهایی از نظامی و سعدی بود - به بازار فرستاد و پس از آن، کتابهای دستور فرهنگ و دستور سعادت را به ترتیب در سالهای ۱۳۳۰ و ۱۳۰۴ منتشر کرد.

کتاب دیگر احمد سعادت، لآلی الادب نام دارد که در چندین مجلد منتشر شد و در کلاسهای اول تا ششم دبستان تدریس می شد.

لآلی الادب، با بهره گیری از متون ادب فارسی نوشته شد و دوره مقدماتی آن در ۱۳۳۷ق. / ۱۲۹۷ش. به چاپ رسید و به سبب هماهنگی با برنامه وزارت معارف، بارها تجدید چاپ شد و در سال ۱۳۱۰ش. به چاپ دهم رسید. (۱۲)

حبیب الله آموزگار نیز - که چندین کتاب فارسی آموز برای پایه های مختلف آموزشی دبستان نوشت - از نویسندگان پرکار کتابهای درسی در دهه نخست ۱۳۰۰ش. بود. روش آموزش او، همانند دیگر کتابهای آموزش فارسی آن دوران بود با این تفاوت که بیش تر متنهای فارسی دوره ابتدایی را که درونمایه ای اندرزی دارند و طرح آن از زندگی روزمره کودکان گرفته شده، به قلم آموزگار نوشته شده است. (۱۳)

حکایت پرماجرایی تولید و توزیع کتابهای درسی - که با آمدن میسیونهای مذهبی در روزگار محمد شاه قاجار به ایران آغاز شد - پایان ندارد و به رغم اصلاح بسیاری از دشواریها، هنوز پاره ای پیچیدگیها پابرجاست و حتی مسائل چالش برانگیزی بویژه در تولید کتابهای آموزش فارسی و تاریخ معاصر ایران جلوه گر شده است. با این همه، افزون بر کتابهای یاد شده در بالا، دهها کتاب دیگر که از هنگامه مشروطیت تا سامان یافتن نسبی فرایند تولید و توزیع کتابهای درسی در دهه ۱۳۴۰ نوشته شد و در مدارس پخش گردید، همه و همه باعث شد دانش آموزان این مرز و بوم، زبان فارسی را بهتر و درست تر بیاموزند و از مزایای آموزش نوین - که آموزش برای زندگی در این جهان پرتلاطم است - برخوردار شوند.

و رفع نقایص آن جهدی بلیغ به جای آرم تا کتابی در خور دبستان و موافق افق دبستانیان گردیده و دوره های آن با یکدیگر متناسب و متوافق گردند... غالب حکایات دوره اول و دوم - که به قلم نگارنده نگارش یافته - با عباراتی ساده و خالی از الفاظ مغلطه و کلمات مشکله انشا گردیده و با این همه، نکات ادبی در آن منظور و قواعد بلاغت و محسنات انشائی در آن ملحوظ شده است. (۷)

همزمان با فعالیتهای قریب در زمینه تألیف کتابهای درسی، میرزا علی خان مظفری، کتاب اخلاق مصور را تألیف و در دو دوره مقدماتی و پایه نخست منتشر کرد. دوره مقدماتی - که در ۱۳۳۲ق. / ۱۲۹۷ش. به چاپ رسید - دارای متنهای کوتاه پندآموز بود و در قالبی داستانی که در لایه لای آنها چند شعر ساده گنجانده شده بود و در کلاس اول دبستان تدریس می شد.

پایه نخست اخلاق مصور - که برای کلاس دوم دبستان نوشته شده بود - نیز دارای متنهای اندرزی و داستانهای کوتاه و شعر بود. (۸)

علی محمد فرهوشی ملقب به مترجم همایون نیز، از آموزگاران بود که کتابهای دستور دانش را در چندین مجلد برای پایه های مختلف مدارس تألیف و منتشر کرد. مجلد نخست کتاب - که در ۱۳۳۱ق. / ۱۲۹۷ش. منتشر شد - شامل دو بخش بود؛ بخش اول آن مخصوص نیمه اول سال تحصیلی و بخش دوم برای نیمه دیگر سال. فرهوشی در ۱۳۳۲ق. / ۱۲۹۲ش.، مجلد دوم دستور دانش را منتشر کرد که به گفته خودش دربرگیرنده حکایتهای کوتاه و

سند شماره ۱

وزارت معارف و فواید عامه

کتاب موسوم به آدمیت که از مآثر فرزانه عصر مرحوم میرزا ملکم خان به فارسی و به عبارت ساده و سلیس از قلم و افکار آن یگانه ترشح یافته و مطالب مهمه در آن مندرج است، آقا مشهدی عبدالله همت برای طبع و نشر آن نموده، اداره معارف، حریت و انتشار آن را تجویز می نماید و مدیران مدارس را القانات می کند که تدریس کتاب مزبور را به متعلمین فارسیخوان ترغیب کنند و این کتاب شریف را بهترین دلیل طریق آدمیت بشمارند.

[امضا]

[حاشیه: تاریخ خروج، ۸ ربیع الاول ۱۳۲۸، ۲۹ اسفند ۱۲۸۸ (۱۴)]

سند شماره ۲

اداره مجله اقبال، نمره ۱۱۰۸، ۱۶ شوال ۱۳۳۷ [۲۳ تیر ۱۲۹۸]

مقام منبع وزارت جلیله معارف و اوقاف - دامت شوکته؛ کتابخانه اقبال که نخستین کتابخانه های بزرگ پایتخت است، تاکنون متجاوز از دو هزار تومان حق طبع و تألیفات مؤلفین را خریداری کرده و یک دوره کتاب مطابق پروگرام وزارت جلیله معارف حاضر نموده، مخصوصاً سه ماهه در موقع افتتاح شورای عالی معارف (۱۵) که اعضای آن از متخصصین علوم در شورای عالی عضویت داشته، مدیر کتابخانه، کتابهای خود را از نظر اعضای شورا گذرانیده و چند جلد آن را تصحیح فرمودند که ذیلاً به عرض می رسانم؛ علم الاشیاء تألیف آقا میرزا سید علی خان که آقای دکتر محمود خان، معلم و ممتحن طبیعات دوره آن را ملاحظه و تصحیح فرموده اند و دیگر یک دوره جغرافیاست که آقای میرزا عبدالرزاق خان سرتیپ به طور دقت تصحیح فرموده و همچنین سایر کتب دیگر که از هر کدام یک جلد تقدیم حضور مبارک داشته، آنچه مطابق پروگرام جدید باشد، امر [و] مقرر فرمائید که در مدارس عموماً تدریس نمایند و در صورت نقص بکلی رد نموده تا تکلیف کتابخانه با مؤلفین معلوم گردد. زیاده، امر، امر مبارک است. [امضا]

سند شماره ۳

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، نمره ۱۹۸۶، ۱۵ اسد [مرداد] ۱۲۹۸

آقای مدیر کتابخانه اقبال - شرحی که [در نامه] نمره ۱۱۰۸ راجع به انتخاب کتب کلاسیکی نوشته بودید، ملاحظه شد. ترتیب انتخاب کتب مزبور در موقع [خود] اعلان می شود و عموم مدیران کتابخانه [ها]، از مفاد و کیفیت آن مستحضر خواهند گشت. [امضا] اعلم الدوله.

سند شماره ۴

خاطر عموم اولیای مدارس تهران و سایر بلاد ممالک محروسه ایران را مستحضر می دارد، محض خدمت به معارف، کتابخانه مظفریه و کتابخانه اقبال و کتابخانه ایران متفقاً یک دوره کتب کلاسی ابتدائی مطابق با پروگرام هذه السنه نیلان نیل [۱۳۳۵ ق.] وزارت جلیله علوم و معارف به اسلوب جدید تهیه و تدارک نموده و کتب سابقه نیز تصحیح و موافق با پروگرام امسال شده تا آنکه مدارس یک دوره کتب کلاسی موافق با پروگرام جدید حاضر داشته باشند و بدین وسیله اسباب سهولت تعلیم و تعلم فراهم باشد.

سند شماره ۵

حضور عالی شورای وزارت جلیله معارف؛ چون موقع امتحان نزدیک است و کتبی که حق طبع و انتشار آن با اینجانب است و جدیداً تصحیح و مطابق با پروگرام کنونی آن وزارتخانه نموده ام، می باید طبع و توزیع شود؛ لهذا از آن هیئت عالی استدعا می کنم زودتر تصدیق مطابقت آن را با پروگرام در صورت تصویب مرحمت فرمایند تا مشغول طبع آن شوم و برای بعد از امتحان حاضر گردد و رفع احتیاج معلمین شود.

صورت کتب از این قرار است:
شرعیات یا فقه فارسی، آقای آقا میرزا سید محمد قمی، ۳ جلد برای ۶ سال ابتدایی.
علم الاشیاء، آقای آقا میرزا سید علی خان ۶ جلد برای ۶ سال. تعلیمات مدنی، آقای آقا میرزا سید محمد قمی. جغرافیا، آقای آقا میرزا سید باقر خان. هنر آموز برای دوشیزگان ۴ جلد برای ۶ سال.
[حاشیه: ورود به دفتر کل ۴ شهر نور (اردیبهشت) ۱۳۳۵ق.، نمره ۴۷۱.]

سند شماره ۶

وزارت معارف و اوقاف، نمره ۴۷۱، ۳ برج حمل/فروردین ۱۳۳۵ق. [۱۲۹۶ش]
آقای مدیر محترم کتابخانه اقبال؛ شرحی که در خصوص طبع و انتشار کتب خودتان نوشته و تقاضا کرده بودید که وزارت معارف تصدیق کند مطابق پروگرام است، موافق رأی شورای عالی معارف من بعد به ملاحظاتی وزارت معارف موافقت بپروگرام را کتباً تصدیق نخواهد نمود، ولی خود مؤلفین کتب آزاد هستند که در ظهر کتب خودشان، تطبیق با پروگرام را قید نمایند و خود مسئول صحت و سقم این اظهار خواهند بود. [امضا] (۱۶)

سند شماره ۷

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره معارف و اوقاف ایالتی فارس، نمره ۱۰۶۳، ۳۱ مرداد ۱۳۰۴
مقام منبع وزارت جلیله معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه - دامت شوکته؛ جناب مستطاب آقا سید حسین کاشانی که یکی از علمای عصر حاضر است و پس از طی مراتب تحصیلیه چندی است در شیراز متوقف هستند، منظومه ای موسوم به منظومه الرشیدی در فقه - که بسیاری از مطالب و مسایل آن را توافق به مقتضیات این دوره داده اند - به نظم در آورده و خواستار طبع شده اند. لذا پیشنهاد می نماید که اگر اعتباری برای طبع این کتاب در حدود سیصد تومان داده شود، چنانچه وزارت جلیله به مؤلف مستقیماً وعده داده، کلاسهای عالی مدارس استفادات مطلوبه از منظومه مذکوره خواهند کرد. [امضا] بامداد
[حاشیه ۱:] اداره محترم تفتیش کل، ملاحظه و اقدام فرمایند.
۲۴ شهریور ۱۳۰۴
[حاشیه ۲:] آقای جهانگیر - توصیه شده، جواب باید نوشته شود که یک نسخه از آن کتاب را به تهران بفرستند، ملاحظه شود. ۲۶ شهریور.

پژوهشگاه علمی مطالعات فرهنگی سند شماره ۸

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، تعلیمات عالی، ۳ آبان ۱۳۰۴.
خدمت جناب مستطاب شریعتمدار آقای لاهیجی، ناظر محترم شرعیات - سلمه الله تعالی؛ جناب آقای آقا سید حسین کاشانی مقیم فارس، کتابی موسوم به ضوء الرشید در فقه تألیف نموده اند؛ یک نسخه از آن به وسیله معارف فارسی برای صدور و اجازه اعضای آن به مرکز ارسال داشته که عیناً ارسال می شود. چون تشخیص صلاحیت طبع کتب شرعیه از وظایف جنابعالی می باشد، لهذا تقدیم که در صورت عدم مانع، اجازه داده شود. [امضا] رضایی

سند شماره ۹

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، [بدون نمره و تاریخ] رئیس محترم انطباعات و تعلیمات عالی، ۴۸ صفحه [از] کتاب ضوء الرشید را ملاحظه نمودم، مانعی در طبع ندارد.
[امضا] مهدی الحسنی الاهیجی

سند شماره ۱۰

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه، اداره کل معارف، دایره تعلیمات عالییه، شعبه انطباعات، نمره ۵۴۲، ۲۷ آبان ۱۳۰۴ شیراز، آقای رئیس معارف - مراسله نمره ۱۴۲۶، اوراق منظومه ضوء الرشاد ملاحظه شد. جواباً اشعار می دارد که مانعی برای طبع و انتشار آن نمی باشد و پس از طبع دو نسخه از آن را مطابق قانون انطباعات به مرکز ارسال دارید. (امضا) رضایی (۱۷)

پیوست

امانت یک طفل

یکی از بزرگان را شنیدم روزی از راهی می گذشت؛ طفلی را دید گریان و نالان به روی زمین نظر می کرد و جستجو می نمود، پیش آمد و موجب پرسید. گفت: بامدادان مادرم صد دینار داد که شیر بخرم و به خانه آورم. در بین راه پول را گم کرده و نمی دانم جواب مادرم را چه بگویم. آن بزرگ را دل بروی بسوخت و دلداریش بداد؛ پس دست به کیسه خود فرو برد و صد دینار بیرون آورده، وی را بداد و برفت. چون چند قدمی دور شد، طفل شتابان از عقب برسد و گفت: ای خداوند پول خود را پیدا کردم؛ اینک پول خود را بستانید. آن بزرگ پول را بگرفت و از امانت و درستی طفل تعجب نمود و او را تحسین بسیار کرد و گفت: جان فرزند، سعی کن این صفت نیکو و عادت پسندیده را از دست ندهی که در زمان بزرگی، اسباب سعادت خویشستن و پدر و مادر خواهی شد.

عبدالعظیم قریب، فوائد الادب، دوره اول، در نظم و نثر منتخب، کاتب حسن زیرین خط (طهران) مطبعة علمی ۱۳۴۶ق، ص ۱۴ (۱۸) اخلاق مصور - درس یازدهم

شاهزاده جلال الملک [ایرج میرزا]

ما که اطفال این دبستانیم، همه از خاک پاک ایرانیم
همه با هم برادر و وطنیم، مهربان، همچو جسم با جانیم
وطن ما به جای مادر ماست، ما گروه وطن پرستانیم
شکر داریم کز طفولیت، درس حب الوطن همی خوانیم
چونکه حب الوطن ز ایمانست، ما یقیناً ز اهل ایمانیم
گر رسد دشمنی برای وطن، ما نخستین حریف میدانیم
در ره عزت و بقای وطن، جان و دل رایگان بیفشانیم

محمد علی مظفری، اخلاق مصور، دوره مقدماتی

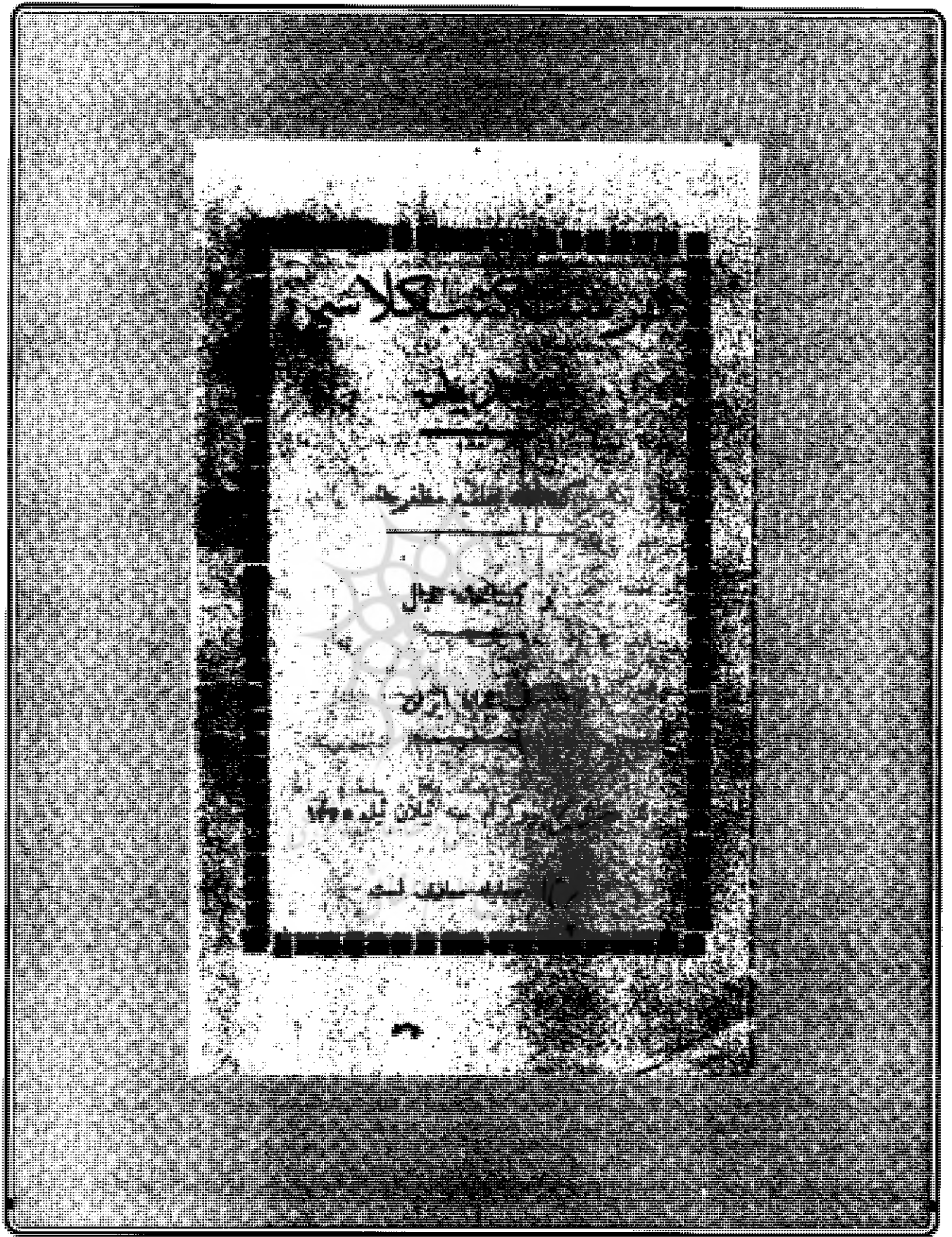
کاتب ملک الخطاطین، ص ۱۲،

۱۳۳۲ق، [۱۲۹۳ش]، چاپ سنگی. (۱۹)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پی نوشتها:

- ۱- کلیله و دمنه، به انشای ابوالمعالی نصرالله منشی، تصحیح و توضیح مجتبی منوی، تهران: دانشگاه تهران، ۱۳۶۱، چاپ ششم، صص ۳۸-۳۹.
- ۲- ابو حامد امام محمد عزالی، کیمیای سعادت، به کوشش حسین خدیو جم. - تهران: مرکز انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۱، صص ۲۱-۲۷.
- ۳- متمم قانون اساسی مشروطه شامل ۱۰۷ اصل بود و برای تکمیل قوانین اساسیه مشروطیت دولت علیه ایران بر قانون اساسی ... اضافه شده بود و در ۲۹ شعبان ۱۳۲۵ ۱۵ مهر ۱۲۸۶، به صحنه محمد علی شاه رسید.
- ۴- سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، اسناد آموزش و پرورش، سری الف، ۵۸۰۱۷-۳۱۷۶.
- ۵- سالنامه و آمار و مجموعه قوانین و مقررات فرهنگی ۱۳۱۷-۱۳۱۶ش، وزارت فرهنگ، قانون اساسی فرهنگ، صص ۱-۴.
- ۶- محمد هادی محمدی - زهره قایینی، تاریخ ادبیات کودکان ایران، - تهران: نشر پست، ۱۳۸۰، ج ۲، ص ۳۰۵.
- ۷- پیشین، صص ۳۲۸-۳۲۷.
- ۸- همان، ص ۳۴۱.
- ۹- همان، صص ۳۴۱-۳۴۲.
- ۱۰- همان، ص ۳۴۲.
- ۱۱- همان، همان جا.
- ۱۲- همان، ص ۳۴۳.
- ۱۳- همان، همان جا.
- ۱۴- سازمان اسناد ... همان، ۵۱۰۱۱-۱۰۲۵.
- ۱۵- درباره شورای عالی معارف، بنگرید به: احمد صافی، سازمان و قوانین آموزش و پرورش ایران، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها سمت - تهران، ۱۳۷۶، چاپ چهارم صص ۶۴-۶۳.
- ۱۶- سازمان اسناد ...، ۲۹۷۰۳۴۶۱۶.
- ۱۷- پیشین ۲۹۷۰۳۳۸۲۶.
- ۱۸- محمد هادی محمدی، زهره قایینی، همان، ص ۳۳۹.
- ۱۹- پیشین، ص ۳۴۱.

بتاریخ ۳۳ ماه سنبله ۱۳۴۴

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

اداره معارف و اوقاف ایالتی فارس

ضوادی سرانجامه شهر هرج

نمبره ۱۳۲

۱۳۲

ع

خدمت جناب آقای ...
 عرض می شود که شماره ۱۳۱۷ مورخ ۱۹ مهر ۱۳۰۴ ...
 معارف شماره ۱۰۴۶ / ۲۷۲ مورخ ۵ بهمن ۱۳۰۴ ...
 سفید سراسر از سرانجامه ...
 مورخ ۲۵ مرداد ۱۳۰۴ ...
 اول در سند مقرر ...
 بطور ...
 اول اظهار ...
 هر چه ...
 برابر ...
 محترم ...
 اگر چه ...
 بنا به ...

سید محمد ...
 مدیر ...

شماره ۳۳۰۰ ماه مهر ۱۳۰۴

وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
اداره معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه
دائرة

۱۰۴۵۶۱
۵۴۴۴

شماره
تاریخ

نمبره ۱۴۴۶ مقام فی وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

در جواب ردیه شماره ۱۴۴۵/۲۷۲۲ بجهت استفسار در خصوص

شروط توزیع سید حسین رفیع‌نعمت‌آبادی در کربلا

با بقدر اقتضا

نیزه تا بوضوح درود و محبت بین کهنه با درشد و بجز در حکام و اهرام به کوشش
و این قدر که در هر مقدمه و چه از آن تا آنکه بهر وجه و به این صحنه در هر مقدمه
در این آرزوی سیدم لذت قدره و کفایت به کمال در هر مقدمه و به هر چه
مطلوبات من صحیح است آنکه که کفایت بکمال بهر چه غرض

کتابخانه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
الجامع علوم انسانی

شماره (۱)

نوع مسوده
 موضوع مسوده
 ضمیمه
 مسئول یا کنویس

وزارت معارف و اوقاف
 و صنایع مستظرفه
 اداره مطبوعات
 وزارت معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه

نمره عمومی ۹۰۰۰۸
 نمره خصوصی ۷۷۷۷
 کارتن ۲۲
 دوسه ۱۳

تاریخ تحریر ماه تاریخ یا کنویس ۱۴ ماه تاریخ ثبت کتاب ماه تاریخ خروج ماه ۱۳۰

کار اداری کاتبان در بفاورین

توضیح: در این کتاب نثری است که در آن نثر و شعر و حدیث و غیره در آن است
 این کتاب در مطبعه کتب علمیه و ادبی عمده از ادوات در آن است

مطبعه رسالت
 تهران

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 پرتال جامع علوم انسانی

